

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

De veelzijdige psychoanalyse

Verslag van

Associate Member Seminar
[Turijn, 11-14 juni 2009]

HEIN BOKERN, TINEKE HARTGERS,
MERLE HEINEMEIJER & MARLY HORSCH

Veel kandidaten weten niet dat het bestaat totdat ze ervoor afgevaardigd worden. Dat overkwam ook ons. Begin dit jaar werden wij door onze verenigingen gevraagd voor deelname aan het Associate Member Seminar, een driedaags seminaar dat jaarlijks wordt georganiseerd door de Europese Psychoanalytische Federatie (EPF). Het is bedoeld voor kandidaten die zo ver gevorderd zijn in hun opleiding tot psychoanalyticus dat ze (bijna) aspirant-lid zijn. Alle Europese en Australische verenigingen kunnen een of twee aspirant-leden voordragen. In het zonovergoten Turijn hadden zich tweeënveertig kandidaten/aspirantleden verzameld en zeven opleiders die de refereessies leidden. Nederland was goed vertegenwoordigd met vier aspirantleden: een uit de Groep, een uit het Genootschap en twee uit de Vereniging. Het lijkt dus nog maar de vraag of drie verenigingen de dood in de pot is voor de psychoanalyse... De groepsindeling was doordacht opgezet. Elke deelnemer had een vast subgroepje van drie. Per refereersessie werden twee van deze subgroepen gecombineerd. Hierdoor ontstond voldoende wisseling van deelnemers en kon men tegelijkertijd ook enigmatische vertrouwd met elkaar raken. Iedere deelnemer refereerde één keer en nam vijf keer als groepslid deel aan een refereersessie, met telkens een andere opleider. In

korte tijd maakten we zo kennis met een flink aantal aspirant-leden. Dankzij de uitstekende organisatie en de gezamenlijke, uitgebreide Italiaanse maaltijden op een van de historische pleinen kon een verrijkende uitwisseling van kennis en klinische ervaring plaatsvinden.

De voorbereiding van de deelnemers en het schriftelijk gepresenteerde materiaal lieten een grote verscheidenheid zien. Waar de ene deelnemer bij wijze van spreken een 'maidenspeech' had voorbereid of een artikel geschikt voor publicatie, verspreidde een andere collega het materiaal van enkele sessies, met nog wat op het laatst toegevoegde handgeschreven opmerkingen. Ook de supervisors verschilden uitgesproken in hun methoden en referentiekaders. Vond de ene supervisor een introductie van de patiënt voor een presentatie onmisbaar, de andere wilde vooraf zo min mogelijk informatie over de patiënt en moedigde juist de vrije associatie op het 'ruwe' materiaal aan. Vertegenwoordigde voor de ene supervisor Ferenczi's werk de psychoanalytische bijbel, voor een ander was dat het werk van Klein of Bion. Door deze opzet waren vorm en karakter van elke sessie anders.

Mede door de verschillende perspectieven sloten supervisie en presentatie soms niet helemaal op elkaar aan. Een presenterende collega kon zich dan onbegrepen of van de wijs gebracht voelen als hij er niet toe kwam zijn verhaal te vertellen en de presentatie niet tot zijn recht kwam. In andere gevallen sloot de supervisie naadloos aan bij het materiaal dat naar voren werd gebracht. Een mooi voorbeeld daarvan was een sessie onder leiding van de Italiaanse psychoanalytica Annalisa Ferretti. Daarin werd gerefereerd over een patiënt met een mishandelingsachtergrond en zeer agressieve fantasieën en dromen, die een teruggetrokken, sober leven leidde. Het betrof een reeds lang lopende analyse van vier-

maal per week. De gepresenteerde achtergrondinformatie en een sessieverslag riepen bij de groepsleden in eerste instantie vooral veel vragen op, zoals hoe de patiënt eigenlijk woonde, of hij wel een kast in huis had, en hoe de behandelaar de patiënt kon verdragen. De opleider duidde dit proces als agressief: met de wens om steeds meer te weten keerden de deelnemers zich af van datgene wat medegedeeld werd. Ze vroeg wat het medegedeelde opriep, en hoe de deelnemers de behandelaar zouden kunnen helpen. Het was mooi om mee te maken hoe hierna een veel vruchtbaardere associatiestroom bij de groepsleden op gang kwam. Ook de 'doughnut' of 'het visnet met een gat erin' kwam ter sprake. Hiermee werd bedoeld op het feit dat deze analyse (behalve de weekendonderbreking) ook midden in de week een onderbreking kende. Analysant droomde in het begin van de analyse onder andere over bijtende krokodillen boven zijn bed, en over vleeshallen met ronddraaiende roestvrijstalen messen. Na verloop van een aantal jaren droomde hij over pluizige eekhoortjes onder zijn bed, en kreeg hij een relatie. Maar mocht of kon hij wel een relatie beginnen, zo vroeg analysant zich af, met zo veel agressie in zijn geschiedenis en in zijn fantasieën? En de behandelaar vroeg zich af of hij de 'doughnut', dat wil zeggen de wens van de analysant om iets van zichzelf terug of weg te houden uit de analyse, niet beter had moeten duiden. De opleider stelde dat niet alles geduid kan worden: de hoop op een nieuw begin, waarbij het oude achterblijft, verdient het gekoesterd te worden. Bij de gezamenlijke evaluatie op de laatste dag kwam naar voren dat de verwachtingen ten aanzien van de inhoud en vorm van de presentaties vooraf niet bij alle deelnemers bekend waren. Ook werden verschillen tussen deelnemers benoemd met betrekking tot het stadium van de opleiding en de fase in de ontwikkeling van een identiteit als analyticus. Daarbij werd het al dan niet nog onder supervisie werken gezien als een onderscheidende factor. Misschien kwam

hierin ook iets naar voren van de onzekerheid en daarmee van de gevoeligheid voor rivaliteit, juist in de overgangsfase van kandidaat naar zelfstandig analyticus; het 'associate membership' zit uiteraard precies op deze grens.

Opleidingstrajecten in verschillende landen en verenigingen blijken behoorlijk van elkaar te verschillen, bijvoorbeeld wat betreft duur van en aantal controleanalyses, het aantal supervisiejaren, en het al of niet bestaan van een aspirant-lidmaatschap. Ook binnen landen bestaan aanzienlijke verschillen: in Barcelona bestuderen kandidaten bijvoorbeeld gedurende twee jaar Freud, gevolgd door twee jaar Klein, terwijl kandidaten in Madrid vier jaar lang Freud bestuderen. Nederland is naast Duitsland een van de weinige landen waar analyse uit publieke fondsen vergoed wordt. En alleen in Nederland krijgt de patiënt een hand voor en na de zitting. In Frankrijk analyseert men drie keer per week en in Roemenië moet de patiënt direct na iedere zitting betalen...

Ontspanning en inspiratie bracht op het einde nog de documentaire *The blank screen*, ingeleid door de makers, twee Italiaanse analytici: Paolo Boccara en Guiseppe Riefolo. Een veelheid aan fragmenten uit bekende films waarin analytici en patiënten aan het werk zijn, uitgebeeld naar de fantasie van de filmmakers, was voorzien van commentaar door vier bekende Italiaanse opleidingsanalytici. In de soms aangrijpende, soms hilarische fragmenten lag waarheidsgetrouw het accent op de emotie van zowel de analyticus als de patiënt. Ook de commentaren waren vol van gevoel.

Alle supervisors, zowel bij de documentaire als in de refereersessies, leefden voor dat psychoanalyse betekent: 'Get involved.' In de woorden van Peter Wegner: '[...] find out who your patient is [...] the involvement of the analyst can make him live [...].' Wij hebben het totale seminaar beleefd als een cadeau en een stimulans om het analytische gedachtegoed op eigen wijze in leven en werk verder vorm te geven.